

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra Biologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Chov koně domácího – návrh praktické výuky na sekundárním stupni základních škol

Vypracovala: Petra Fesslová
Vedoucí práce: Mgr. Zbyněk Vácha, Ph.D.

České Budějovice 2019

Poděkování

Děkuji za pomoc a podporu vedoucímu své bakalářské práce panu Mgr. Zbyňku Váchovi, Ph.D.

Také děkuji panu Ing. Jakovljevičovi za umožnění zrealizování výuky na školním statku a Veronice Kupcové za fotografie pořízené během výukového programu.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Č. Budějovicích

Podpis studenta

Abstrakt

Hlavním cílem bakalářské práce bylo v teoretické části nastínit problematiku chovu koní se zřetelem na základní poznatky jako je péče o koně, pomůcky na ošetřování, vybavení jezdce, ustájení, krmení, druhy jezdeckých sportů a kontakt dětí a koní. V praktické části pak vznikl výukový program určený pro žáky 9. ročníku, kteří se rozhodují o zaměření budoucí střední školy. Žáci si během něj vyzkouší základní ošetřování koní, naučí se sedlat, uzdit a nasazovat ohlávku. Výukový program byl otestován na skupině 15 žáků a je připraven k použití na dalších skupinách.

Klíčová slova: výukový program, chov koní, chovatelství

Abstract

The main goal of this bachelor thesis in its theoretical part was to elaborate on the topic of horse breeding, regarding the basic knowledge of horse care, tools for the horse care, rider's equipment, stabling, feeding, types of equestrian sports and contact of children and horses. In the practical part, an educational programme was created, designed for the pupils of the 9th class of elementary school, which are in the process of making the decision about their future secondary school. The pupils try during the programme how to do the basic horse care, how to saddle and put on headgear, such as a bridle or a halter. The educational programme was tested on a group of 15 pupils and is ready to be used on other groups.

Key words: Educational programme, horse breeding, breeding

Obsah

1. Úvod	1
2. Teoretická část práce	2
2.1 Původ koně	2
2.2 Domestikace koně	2
2.3 Kůň v minulosti.....	2
2.4 Předkové dnešních koní.....	3
2.4.1 Kůň Przewalského (Kertak).....	3
2.4.2 Tarpan (Equus Gmelini)	3
2.4.3 Kůň západní lesní – okcidentální (Equus occidentalis – Equus robustus)	4
2.4.4 Kůň nordický – severský	4
2.5 Rozdělení plemen (podle Dušek, 1999 in Jankovská 2014).....	4
2.6 Péče o koně.....	5
2.6.1 Vlastnictví koně.....	5
2.6.2 Zdravý kůň	6
2.6.3 Zacházení s koněm	6
2.6.4 Vodění koně.....	6
2.6.5 Kontrola končetin koně	7
2.6.6 Vybavení k čištění koně	7
2.6.7 Všeobecná péče	8
2.7 Ustájení koní	8
2.7.1 Stáje	8
2.7.2 Americký typ ustájení.....	9
2.7.3 Podestýlka	9
2.8 Krmení koní	9
2.8.1 Jak krmit koně.....	9
2.8.2 Pastva	10
2.8.3 Koncentrovaná krmiva	10
2.8.4 Doplnková krmiva	10
2.8.5 Objemná krmiva.....	11
2.9 Nemoci a poranění koní.....	11
2.9.1 Onemocnění koní.....	11
2.10 Masáže koní	12
2.11 Výcvik koně	12
2.11.1 Jak s koněm správně komunikovat.....	13
2.12 Práce ze země	13
2.13 Jezdectví	14

2.13.1	Parkur	14
2.13.2	Drezura	14
2.13.3	Všestrannost	14
2.13.4	Dostihy	14
2.14	Jezdecká výstroj	15
2.15	Kontakt dětí a koní	15
2.15.1	Hiporehabilitace	16
2.15.2	Hipoterapie	16
2.15.3	Jezdecké kluby	16
3.	Praktická část práce	17
3.1	Metodika výukového programu a testování žáků	17
3.2	Návrh výukového programu:	17
3.2.1	První zastavení: Bezpečnost při práci s koňmi	18
3.2.2	Druhé zastavení: Ustájení koní	18
3.2.3	Třetí zastavení: Krmení koní	19
3.2.4	Čtvrté zastavení: Základní péče	19
3.2.5	Páté zastavení: Nasazování ohlávky	22
3.2.6	Šesté zastavení: Vedení koně	23
3.2.7	Sedmé zastavení: Uzdění	24
3.2.8	Osmé zastavení: Sedláni	25
3.2.9	Deváté zastavení: Vybavení jezdce a koně	25
3.2.10	Desáté zastavení: Zhodnocení výukového programu	26
4.	Analýza výsledků dotazníků	27
4.1	Analýza znalostní části dotazníků	27
4.2	Analýza hodnocení kurzu žáky	30
5.	Diskuze	32
6.	Závěr	36
7.	Použitá literatura	37
8.	Přílohy	39
	Příloha 1 – Výsledná podoba posttestu	39
	Příloha 2 – Fotky z výukového programu (Veronika Kupcová, 2018)	41
	Příloha 3 – Vyplněný posttest během výukového programu	42

1. Úvod

Jezdectví se stává stále více populární jak u dětí, tak u dospělých, ale málokteré dítě si dovede představit, co obnáší péče o koně. I když většina dospělých a dětí pohlíží na jezdectví jako na snadný sport, všichni, kdo se mohli projet někdy na koni, musí určitě uznat, že je to velmi namáhavá a vyčerpávající aktivita. Jezdec musí být schopný bezpečně manipulovat s několikrát větším zvířetem, které je ovlivňováno jeho psychikou a chováním. Sama mám dlouholeté zkušenosti s chovem koní, zejména pak z pohledu parkurové jezdkyňe. Děti z města se v současné době velmi zřídka dostanou do blízkosti koní, a proto jsem se rozhodla vypracovat bakalářskou práci, která se bude zabývat základní péčí o koně a manipulaci s ním a v rámci výukového programu nabídne žákům možnost se s těmito zvířaty zblízka seznámit.

V teoretické části popisují domestikaci koně, péči o koně, rozdělení a přehled plemen, výcvik a zacházení s koňmi, onemocnění koní, koňské masáže, jezdectví a kontakt dětí a koní.

Cílem bakalářské práce je navrhnout a realizovat výukový program na téma chov koně domácího a ověřit jeho efektivitu. Samotný výukový program je realizován na školním statku Střední odborné školy veterinární, mechanizační a zahradnické v Českých Budějovicích a svým zaměřením je určen pro žáky 9. ročníku základních škol, kteří se rozhodují, kam na střední školu dále pokračovat. V rámci programu by si měli žáci v první řadě osvojit základy bezpečnosti práce s koňmi a zásady chování ve stáji. Výukový program žáky seznámí s vybavením statku pro chov koní. Dále by si měli vyzkoušet základní ošetřovatelské aktivity, zejména práci se základními pomůckami na ošetřování kopyt a srsti. Žáci se seznámí s různými typy krmiv a způsobem podávání pamlsků. V neposlední řadě by mělo dojít k osvojení postupu sedláni, uzdění a nasazování ohlávky.

2. Teoretická část práce

2.1 Původ koně

První předchůdci dnešních koní se objevili již v období třetihor před 60 miliony lety. Kůň je jedním z mála savců, u kterého se našla celá vývojová řada jeho předků, od primitivních předků až po moderního koně. Kompletní vývojová řada pochází z území Severní Ameriky. V Evropě byli nalezeni pouze někteří předci, a proto převládá názor, že koně vznikli v Severní Americe, odkud se pomocí pevninského mostu dostali do Eurasie. Nejpůvodnějším předkem je zvíře zvané *Eohippus*, které se tělesnou stavbou podobalo spíše kočce než koni. Zvíře mělo krátkou hlavu, krátký krk a relativně dlouhé končetiny. Na předních nohách měl pět prstů, z nich čtyři měly kopýtka a dotýkaly se země. Zbylým prstem je palec, na kterém kopýtko zakrnělo, neboť se nedotýkal země. Na zadních nohou bylo také pět prstů, tři s kopýtky (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983). Potravou mu byla výhradně rostlinná strava (Mahler, 1995).

2.2 Domestikace koně

Spojení lidí a koní (*Equus caballus*) dokazují již jeskynní malby z jižní Francie v Lascauxu, které jsou datovány do roku 10 000 před Kristem (Simpson, 1951).

I když se studiem domestikace koně zabývají lidé již desítky let, stále tato otázka není definitivně vyřešena. První přímý důkaz domestikace se datuje do konce třetího tisíciletí před Kristem (Levine, 2005). Jak domestikace proběhla, se již nedozvíme. Hanzák a kol. (1965) přichází s domněnkou, že k ochození došlo tak, že během lovu zůstalo odděleno mládě, které přilnulo k člověku a ten mohl využívat jeho síly pro práci. Tak lze vysvětlit důvod, proč se původně z kořisti (jak dokládají četné nálezy kostí v jeskyních) stal pomocník pro všechnu těžkou práci a později i jako dopravní prostředek a v posledních stoletích i pro zábavu (Kholová, 2007)

2.3 Kůň v minulosti

Od nejranějších dob člověk využíval velkých čtyřnohých zvířat. Oproti ostatním kopytníkům vynikají koně nejen v síle a inteligenci, ale také v rychlosti. Všechny tyto vlastnosti vedly k tomu, že byl kůň využíván po staletí mnoha různými způsoby. Ať už se jednalo o zemědělské (popř. lesnické) práce či důležité bitvy, kůň měnil směr dějin a lze obrazně říct, že svět by bez koní nebyl takovým, jakým je. Kůň nám umožnil cestovat rychleji i na větší vzdálenosti, a tím napomohl zdokonalit obchod. Nejsofistikovanějším způsobem využití koní v dopravě můžeme pokládat koňskou železnici z Českých Budějovic do Lince. Případně se využívala koňka jako městská hromadná doprava ve větších městech (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983). Poštovní koně napomohli rozvoji komunikace. Kromě praktického

využití se pro svou rychlost a půvab stali koně zdrojem zábavy – již na starověkých olympijských hrách se objevily závody vozatajů (Kholová, 2007). Důležitou roli měl kůň ve válkách, kde byla využívána speciální plemena koní, jako je silný salerno (J.Kerswell, 1996).

2.4 Předkové dnešních koní

Rozdílné formy koně, které vznikly působením vnějších podmínek, je možné rozdělit do čtyř skupin. Jejich předky jsou:

Kůň Przewalského – kertak (*Equus caballus Przewalskii*)

Kůň Gmeliniho – tarpan (*Equus caballus Gmelini*)

Kůň západní diluviální (lesní) – (*Equus caballus Robustus, Equus occidentalis*)

Kůň severní horský (nordický) – (*Equus gracilis Ewart*)

(Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983).

2.4.1 Kůň Przewalského (Kertak)

Pochází z divokého koně (*Equus ferus Przewalskii*) objeveného ve střední Asii polským plukovníkem N. M. Przewalskim v roce 1878. Jedná se o jediného dosud žijícího předka koní. (Sambraus, 2006). Ještě na konci 18. století byl rozšířen od ruských stepí až do Mongolska, Kazachstánu a severní Číny (Nowak, 1999). V asijských stepích žil kůň Przewalského divoce až do roku 1969, kdy bylo v Gobi pozorováno poslední stádo (Paklina & Pozdnyakova, 1989). Na záchraně a návratu koní Przewalského do Mongolska intenzivně pracuje pražská zoologická zahrada, která je pověřená vedením plemenné knihy tohoto zvířete (Sambraus, 2006).

Tělo kertaka je malého obdélníkového rámce. Hlava je klabonosá, mají menší oko vejčitého tvaru, nozdry jsou obráceny dopředu, horní pysk přesahuje dolní. Krk je silný, rovný a nese stojatou hřívu. Na skloněnou záď je nízko nasazený ocas. Nejčastějším zbarvením je plavák, méně časté jsou pak hnědáci. Typickým znakem koní Przewalského je tzv. úhoří pruh, tedy pruh srsti vedoucí po hřbetě, který je barevně odlišený od okolí. Dalším významným znakem jsou světlé části kolem tlamy a očí. (Kholová, 2007). Dospělí koně váží mezi 240 a 300 kg, v kohoutku měří cca 130-145 cm (Volf, 1996).

2.4.2 Tarpan (*Equus Gmelini*)

Tarpan žil v ruských a jihoruských stepích v okolí Černého a Kaspického moře. V Asii jeho rozšíření zasahovalo až k Aralskému jezeru. Tarpan byl popsán až v 18. století ruským přírodopiscem S. G Gmelin, na jehož počest byl později nazván *Equus Gmelini* (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983). Koně byli intenzivně pronásledováni a zabíjeni, neboť způsobovali

škody na plodinách. Poslední tarpaní kříženec se do roku 1880 udržel v petrohradské zoologické zahradě (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983). Dochovala se pouze jediná celá kostra. Tarpan byl stejně vysoký jako kůň Převalského. Nicméně jeho hlava měla široké čelo a žuchvy. Obličejová část byla krátká s krátkýma špičatýma ušima. Oproti kertakovi byl krk rovný, štíhlejší a vysoko nasazený. Ocas sahal jen po hleznový kloub. Barevně se jednalo výhradně o šedé plaváky s úhořím pruhem. Typickým znakem pak bylo i kroužkování na hleznech a karpech (Sambraus, 2006).

2.4.3 Kůň západní lesní – okcidentální (*Equus occidentalis* – *Equus robustus*)

Lesní okcidentální kůň obýval přímořské oblasti západní Evropy a údolí Alp. Tento kůň se svým zevnějškem i kostrou shodoval s dnešními chladnokrevníky. Typickým znakem je klabonosá, velká hlava. Očnice byly zapadlé tvaru podlouhlého nebo elipsovitého. Krk byl stejně jako u koní Převalského široký, krátký a vysoko nasazený. Specifickým znakem je u hřebců tukový hřeben. Hřbet měli delší, zad' byla velmi široká a svalnatá. Nohy měli silné s velkými rousy. Srst byla hrubší (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983).

2.4.4 Kůň nordický – severský

Do této skupiny řadíme vzrůstově malé koně. V dnešní době se vyskytují ve volné přírodě na Islandu, na ostrovech v Severním moři a ve Skandinávii. Většinou se jedná o křížence s vyšlechtěnými plemeny. Nejčistější forma je kůň huculský, který žije v Bukovině (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983).

2.5 Rozdělení plemen (podle Dušek, 1999 in Jankovská 2014)

Podle fylogenetického původu se koně dají rozdělit do čtyř skupin:

- 1) **Skupina koní mongolských (stepních):** Předkem této skupiny plemen je kůň Převalského. Podle typu se používají jak k práci na polích nebo v lese, tak i jako jezdeckí koně. Jsou odolní vůči extrémním podmínkám, dobře se vyrovnávají s velkými teplotními rozdíly. Patří sem: kůň kirgizský, baškirský, sibiřský, kazašský, kabardinský, altajský (Dušek, 1999).
- 2) **Skupina koní východních (orientálních):** Základ této skupiny plemen je tarpan. Oproti předešlé skupině se jedná o plemena lehčí tělesné stavby. Najdeme mezi nimi primitivní, ale i vyšlechtěná plemena. Využití nalézají tato plemena jak pro práci, stejně jako jezdeckí, sportovní nebo dostihová. Do této skupiny patří veškeré teplokrevníci. Profesor Bílek (1955) rozdělil plemena této skupiny do čtyř podskupin:
 - a) **Podskupina koní íránských** – achalteke, kůň turkmenský, jomutský, lokajský, karabašský, perský

- b) **Podskupina koní tarpani** – hucul, konik
- c) **Podskupina koní s arabskou – berberskou krví** – arabský plnokrevník, shagyaarab, kůň berberský, fríský, andaluský, těrský, starokladrubský, lipicán, orlovský klusák, quarterhorse, pinto, appaloosa, criollo, lusitano, passofino, francouzský jezdecký kůň, trakén, norfolk, hunter, morgan, švédský teplokrevník, brumby
- d) **podskupina koní anglického typu** – anglický plnokrevník, angloarab, český teplokrevník, kůň hannoverský, oldenburský, trakénský
- 3) **Skupina koní západních (okcidentálních)** – Jedná se o větev chladnokrevníků, plemena jsou specializovaná na těžký tah. Patří sem plemena vyšlechtěná člověkem. Příkladem může být norik, hafling, peršeron, kůň belgický, ardenský, clydesdalský, shirský, torijský, bitjug
- 4) **Skupinka koní severských (nordických)** – Tato plemena se odvozují od samostatné formy malých divokých koní, jedná se o miniatury koně západního – fjordský kůň, shetlandský pony, dartmoorský pony, exmoorský pony, velšský pony, connemara

2.6 Péče o koně

Domestikovaným zvířatům tuto potřebu často nahrazuje člověk tím, že s koněm pracuje, cvičí ho a stará se o něho. Práce ve stáji vzbuzuje dojem určité jednotvárnosti, pro koně je vždy vítaným zpestřením denního programu, proto bychom jí neměli rychle odbýt, naopak ji musíme využít k navázání a upevnění sociálních kontaktů se zvířetem. U koní, kteří se nudí ve stáji se mohou projevit nevídané zlozvyky (Bird, 2004).

Péče o koně dává tělu čistotu a osvěžení, je důležitá pro udržování dobré kondice a pro ochranu před parazity a nemocemi. Čas, který péči věnovat, závisí na typu koně. Kůň by se měl čistit alespoň dvakrát do týdne (Kerswell, 1996).

2.6.1 Vlastnictví koně

Pokud se rozhodneme pro koupi koně, bereme na sebe veškerou odpovědnost. Abychom své závazky ke zvířeti mohli úspěšně plnit, musíme znát veškeré požadavky koně, biologické a psychické. Zanedbání základních životních potřeb může vést až v týrání zvířete. Vlastnictví představuje finančně a časově náročný závazek. Výdaje spojené s chovem koní nejsou nikdy dobrovolnými příspěvky. Je třeba počítat s nákupem krmiva, vybavení, s náklady na ošetření kopyt a na veterinární péči (Vogel, 1995).

2.6.2 Zdravý kůň

I v chovu koní platí zásada, že nemocem je lépe předcházet, než je léčit. Účinné je očkování proti některým chorobám, jako je například tetanus nebo koňská chřipka. Nejlepší prevencí je dodržování stájového režimu, pravidelné sledování zvířete a včasné zjištění odchylek od normálního stavu. To předpokládá dobrou znalost životních projevů koně. Vyplatí se, když jedenkrát denně koně prohlédneme (Vogel, 1996).

2.6.3 Zacházení s koněm

Správný výcvik znamená bezpečnou práci s koněm. Dalším klíčem k úspěchu je trenérova připravenost a pozornost (Thomasová, 2003).

Ke koni se přibližujeme vždy zepředu a vždy tak, abychom viděli jeho celé tělo. Koně vždy oslovíme. Důležité je, aby nás kůň zřetelně slyšel. Jakmile se dostaneme do jeho blízkosti, natáhneme ruku a necháme mu ji očichat. Pohlazení koně po krku slouží jako bezprostřední kontakt a je pro koně velmi příjemný a může navíc upevnit vzájemnou důvěru (Bird, 2004; Kerswell, 1996).

První dojem ovlivní naše budoucí vztahy s koněm, jakmile zvíře naší přítomností znervózňujeme, můžeme předpokládat, že při každodenních činnostech bude v přítomnosti člověka neklidný a podezřivý. Ke koni vždy přistupujeme s jistým sebevědomím. Přírozeným instinktem koně je útěk. Pokud odběhne, čekáme, až se sám přiblíží a vrátí se k nám. Po celou dobu na koně vlídně mluvíme. Vyvarujeme se hlasitých příkazů. Pohybujeme se pomalu, jinak koně znovu vylekáme. Většinou tyto problémy nezřídka pramení z naší chovatelské nezkušenosti (Vogel, 1996).

2.6.4 Vodění koně

Vodění není pro koně přirozené. Dobře vycvičeného koně můžeme bezpečně vést i v silném provozu. Tomu se ale musí bezpečně naučit. S výcvikem je nutné začít již u hříbat. Při vedení musíme být v neustálém střehu a musíme být připraveni i na nenadálou snahu zvířete odskočit či utéct. Tradičně se vodí kůň po bližší straně, tedy po pravé. Vodění trénujeme po obou stranách. Učenlivý kůň si na to časem zvykne. (Kerswell, 1996)

2.6.5 Kontrola končetin koně

Špatné nohy znamenají ve většině případů i špatného koně. Kůň je velmi citlivý na bolest v končetinách. Problémy s klouby a kopyty snižují výkonnost, proto je třeba denně kontrolovat všechny čtyři nohy, zda nejsou poraněny a jaký je stav jejich podkov. Kopyta musí být pravidelně ošetřována podkovářem, který rozhodne, kdy je žádoucí korekce kopyta nebo výměna podkovy. Pokud kůň ztratí podkovu, je důležité zavolat kováře. Nikdy nejezdíme na koni, který má pouze tři podkovy. Je lepší sejmout i podkovu na druhé noze, aby párové končetiny byly ve stejné úrovni. U zanedbaných kopyt začíná odspodu stěna praskat a štěpit se. Většina problémů jako je kulhání, ale i nechut' zvířete žrát, bývají odvozeny od vodorovných rýh, které se objevují na stěně kopyta (Vogel, 1995).

Kůň vyžaduje pravidelné kování kopyt. Přibližně po každých čtyřech až šesti týdnech musíme navštívit podkováře, a to i tehdy, i když podkova není zjevně opotřebena. Rohovina kopyta neustále dorůstá a potřebuje pravidelnou úpravu.

Výsledkem správného okování je symetrické kopyto, u kterého vnější i vnitřní strana má stejnou délku. Podkova po celém obvodu přesně kopíruje rohovou stěnu kopyta. (Kerswell, 1996)

2.6.6 Vybavení k čištění koně

Vybavení k čištění srsti koně netvoří pouze kartáče, ale i další pomůcky speciálně používané k určitému výkonu. I když každá z nich se hodí k jiné úpravě srsti, všechny musí splňovat základní podmínku – nesmějí zranit jemnou a citlivou kůži koně (Green 2002; Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983).

Každý kůň by měl mít svou výbavu k čištění. Tímto jednoduchým opatřením předcházíme šíření infekčních a zejména invazních onemocnění. Pomůcky je vhodné ukládat do plastických krabic, vždy pro každého koně odděleně.

K čištění slouží kovová hřebílka, plastické nebo gumové hřeblo, žíněný kartáč, kartáč ze syntetických vláken, kopytní háček na čištění kopyt, houby na čištění nozder a citlivých míst (Kerswell, 1996).

2.6.7 Všeobecná péče

Divocí koně žijí bez hřebelcování. Domestikovaní koně jsou nadměru spokojeni, když očistíme jejich srst od bláta, podestýlky či prachu (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983).

Zvířata chovaná na pastvě není nutné nijak intenzivně čistit. Obvykle jim postačí očištění končetin a odstranění nečistot ze hřbetu, když jim nasazujeme příkrývku (Dušek, 1999).

Kartáčováním srsti odstraňujeme nečistoty, současně také přispíváme k masáži svalů a kůže. To má příznivý vliv na uvolňování tuku do srsti a na zlepšení krevního oběhu. Nejefektivnější je očista koně po určitém výkonu, kdy je zvíře ještě zahřáté (Flade & Čupka, 1990).

Pro většinu koní je hřebelcování příjemné. Někteří však mohou být choulostiví (lechťiví) v určitých partiích těla. Očistu koně provádíme raději venku. Ve stáji se uvolněný prach a vypadané chlupy usazují na podlaze a mohou být následně znovu zvířeny. Před ranní prací je vhodné zvíře vyhřebelcovat, pro koně je to nejen příjemné, ale navíc úprava přispívá k vylepšení jeho vzhledu. Zvýšenou pozornost věnujeme končetinám. (Vogel, 1995).

2.7 Ustájení koní

Pobyt ve stáji neodpovídá jeho přirozeným požadavkům. Nemá jako v přírodě celodenní přístup k pastvě, chybí mu kontakt s ostatními zvířaty (Vogel, 1995).

Držení koně ve stáji je diktováno našimi potřebami, není přáním zvířete. Proto musíme pobyt ve stáji maximálně přiblížit jeho přirozeným potřebám (Bird, 2004).

Poskytnout mu odpovídající krmení, napájení, podestýlku a plně musíme respektovat jeho psychické potřeby. (Bird, 2004)

2.7.1 Stáje

V průběhu staletí se vyvíjel a měnil způsob ustájení koní. V současné době jsou považovány za nejvhodnější ustájení boxy (Dušek, 1999).

Boxy můžeme přirovnat ke koňským pokojům, můžeme do nich vstupovat zvenku nebo jsou vybudovány ve větším prostoru (Štrupl, Lerche & Zelenka, 1983).

Stáje jsou rozděleny jednotlivými přepážkami na jednotlivá oddělení – stání. Tento způsob je vhodný pro ustájení většího počtu zvířat, využíváno u tažných koní, ale jsou nevhodné k celodennímu ustájení (Vogell, 1995).

2.7.2 Americký typ ustájení

Při americkém typu ustájení jsou jednotlivé boxy umístěny ve větší budově a přístup k nim zajišťuje široká středová chodba. Ustájení poskytuje zvířatům potřebný vzájemný kontakt. Nevýhodou naopak bývají časté problémy s ventilací vzduchu. Existuje v nich i větší nebezpečí k šíření infekčních onemocnění, zvláště chorob dýchacího ústrojí. (Dušek, 1999).

Stáj musí být udržována v dokonalé čistotě. Na viditelném a snadno přístupném místě ve stáji by měl být vyvěšen seznam pokynů pro zvláštní případy včetně důležitých telefonních čísel (veterináře, hasičů apod.) (Vogel, 1995).

Za minimální velikost boxu označujeme čtvercový prostor o délce stran 3,6m a výšce 2,7m. Podlaha ve stáji musí být pevná a odolná proti vlhkosti (Kerswell, 1996).

2.7.3 Podestýlka

Základním a nezbytným požadavkem pro koně je čistá a teplá podestýlka. Poskytuje zvířeti pohodlí i tepelnou izolaci, zabráňuje poškození kopyt při dlouhodobém stání. Navíc zachycuje moč a pevné výkaly (Flade & Čupka, 1990).

Při výběru podestýlky je prvořadým požadavkem pohodlí koně. Teprve potom zvažujeme další okolnosti, kterými jsou ceny, snadná nebo obtížná manipulace, vliv na čistotu zvířete. Používá se sláma, anebo piliny. (Kerswell, 1996)

2.8 Krmení koní

Domestikovanému koni můžeme nabídnout širokou škálu krmiv, ale nezapomínáme, že je to pastevní zvíře. Musí mít k dispozici objemnou píci – travu nebo seno. Krmení ovlivňuje kondici i zdravotní stav a chování zvířete. Měli bychom znát základní pravidla výživy koně, ale nezapomínat na to, že každý jedinec je individualitou se svými zvláštními požadavky (Bird, 2014).

2.8.1 Jak krmit koně

Koně jsou svým založením pastevní zvířata. Ukusují travu řezáky a stoličkami ji rozžvýkají. Tu pak smíchanou se slinami na hustou kaši polykají. Objem jejich žaludku je uzpůsoben pouze pro příjem malého množství potravy (Dušek, 1999).

„V praxi to znamená, že ani kůň vykonávající namáhavou práci není schopen přijmout naráz větší množství krmiva, aby okamžitě nahradil vydanou energii. Nejlepším řešením je předkládání koncentrovaných krmiv, která mohou nahradit energetické ztráty lépe než tráva nebo seno“ (Vogel, 1995, s.106).

2.8.2 Pastva

Pobyt na pastvě umožňuje přijímat potravu přirozeným způsobem. Jestli kůň spása jen trávu, je jeho výživa jednostranná. Tráva může být při ukusování znečištěná zemí nebo je tak nízká, že jí kůň není schopen ukousnout. Nikdy nesmíme přehlédnout nebezpečí, že koně s trávou mohou pozřít i zrnka písku, která způsobují koliku (Bird, 2004).

2.8.3 Koncentrovaná krmiva

Různé směsi v sypké formě nebo slisované do granulí či obiloviny.

- Otruby
- Kukuřičné vločky
- Granule
- Hrubá směs
- Lněné semeno
- Ječmen
- Oves
- Vojtěškové pelety
- Řízky z cukrové řepy
- Granule z cukrových řízků
- Dřeň z cukrové řepy (Dušek, 1999).

2.8.4 Doplnková krmiva

- Kořenová zelenina a ovoce – Mrkev a jablka představují pamlsky. Dobré je mrkev nakrájet na úzké proužky.
- Olej z tresčích jater představuje zdroj vitamínů. Může být zamíchán do krmiva a má vliv na kvalitu srsti.
- Melasa – chutný doplněk používaný jako pojivo do suchých krmiv. Do melasy můžeme zamíchat podávané léky a aplikovat je přímo do ústní dutiny.
- Kukuřičný olej – vysoce energetickým krmivem. Může být součástí stravy dostihových koní.
- Sůl – minerální liz, který má kdykoli kůň k dispozici

(Flade & Čupka, 1990).

2.8.5 Objemná krmiva

Zdrojem vlákniny v krmné dávce je píce. Může být zkrmována čerstvá nebo usušená, případně silážovaná. Zažívací trakt koně je schopen využívat rostlinnou vlákninu především díky symbiotickým bakteriím ve velmi objemných střevních slohách. Kůň získává nejen glycidy a tuky, ale i aminokyseliny. Pokud kůň nedostává dostatečný příděl objemného krmiva, zůstávají střevní slohy nenaplněné. Důsledkem může být vznik kolik (Kerswell, 1996).

- Seno – v podstatě usušená tráva. Kvalitní seno je křehké (drolí se), má zelenohnědou barvu a sladce voní
- Siláž – konzervovaná, kysele vonící píce
- Vojtěška – vynikající zdroj výživných a minerálních látek. Může se zkrmovat čerstvá nebo usušená. Má vysoký obsah živin a zkrmuje se v menším objemu než seno.
- Řezanka – sláma nařezaná na kousky. Může být snáze strávena bakteriemi ve střevních slohách. Může se míchat s koncentrovanými krmivy.

(Green 2002).

2.9 Nemoci a poranění koní

Je dobré znát a naučit se rozeznávat nejvýznamnější příznaky onemocnění, abychom mohli včas zasáhnout, nebo přivolat pomoc. Jsme-li na pochybách, obrátíme se na veterináře (Doležalová, 2015).

2.9.1 Onemocnění koní

Mnoho zdravotních poruch souvisí s domestikací. Nejde o nemoci vyvolané člověkem, tedy o zhoršování některých zdravotních problémů při manipulaci se zvířetem. Porucha může vzniknout jako následek nadměrné zátěže. Některá onemocnění se vyskytují u koní chovaných ve stáji – chronické obstrukční onemocnění plic (COPD), které vyvolává zaplísňené seno a sláma. Jiná onemocnění se rozšiřují přepravou zvířat.

„Při rozhodování o tom, zda se obrátit na veterináře, musíme pečlivě zvážit následující skutečnosti:

- *Každé, i mírné bolesti, trvající déle, než 24hodin musí být věnována patřičná pozornost. Je zapotřebí odhalit její příčinu a snažit se jí tlumit.*
- *Při svém rozhodování se musíme řídit vždy především potřebami koně a až na druhém místě ekonomickými zřeteli“ (Vogel, 1995, s. 119).*

„Asi 90 % všech případů kulhání u koní má příčinu v kopytě. Na většině z nich se podílí zanedbaná péče o kopyta“ (Vogel, 1995, s.122).

2.10 Masáže koní

Masírování si získává popularitu i u koní. Přináší fyzickou úlevu a pomáhá při mentální relaxaci. Pro kvalifikované provádění je nutné seznámit se s anatomíí koňského těla. S rostoucím zájmem o masáže koní se rozšiřuje i nabídka knih a videonahrávek, a dokonce i speciální kurzy s touto tematikou. Čím víc je masáž zaměřena na výkonnost koně, tím je náročnější a déle trvá (Bayelyová, 2004).

Masáž koně zlepšuje výkon a kvalitu jejich života. Zvyšuje svalovou pružnost a zrychluje rekonvalescenci po zranění. Posiluje také pouto mezi koněm a jeho majitelem, trenérem nebo chovatelem (Hourdebaight, 2007).

2.11 Výcvik koně

Doba, kdy začneme ovlivňovat život koně je důležitá. To se týká hlavně práce s dominantnějšími jedinci. Někteří agresivní koně, se kterými se začalo pracovat až v pokročilém věku, bývají problematictí. Podřízené jedince je snadné cvičit v jakémkoli věku.

Pravidlem je, že u mladšího koně získáme snadněji jeho důvěru nebo jeho respekt. Do svých dvou let mají koně tendenci být podřízení vůči členům stáda i vůči lidem.

„Dobrý trenér se vždy snaží myslet nejdříve na koně. Jak ho moje akce ovlivní? Jaká bude jeho odpověď? Pokud se budeme snažit poznávat a chápat svěřeného koně a pokoušet se o promyšlenou komunikaci, budeme postupovat po krůčcích a nikdy nebudeme po koni chtít víc, než kolik dokáže zvládnout-lekce obvykle proběhnou hladce a úspěšně“ (Thomasová, 2010, s. 55).

2.11.1 Jak s koněm správně komunikovat

„S koněm jednáme a pracujeme s klidnou důsledností a sebedůvěrou. Jako vůdce se snažíme dosáhnout benevolentní dominance, díky které se kůň bude s námi cítit mnohem bezpečněji a bude nám věřit.“ (Thomasová, 2010, s. 59)

Naše nervozita, nedůslednost, rozpačitost nebo rozhněvanost naznačuje, že s koněm budou problémy a nebude nás poslouchat. Při práci s koněm hraje důležitou roli nálada a emoce, která ovlivňuje míru komunikačního úspěchu (Thomasová, 2010).

2.12 Práce ze země

Vztah člověka a koně potřebuje čas, aby se rozvinul. Při formování vztahů je nutné dbát koňských instinktů. Vyskytují se různé osobnosti, schopnosti a stupně citlivosti stejně jako u lidí. Tudíž nelze na každého koně jednoduše aplikovat tradiční metody. *„Pokud se nenaučíme komunikovat s nimi jejich jazykem, jen těžko se nám podaří doopravdy pochopit jejich individuální potřeby“* (Roberts, 2002, s. 17). Pokud dojde ke sladění, tak podle Robertsových zkušeností koně s člověkem spolupracují stejně ochotně jako mezi sebou (Roberts, 2002).

„Práce ze země je stejně důležitá jako práce v sedle. S její pomocí se zlepšuje ohebnost, poslušnost a celková kondice koně“ (Bayelová, 2004, s. 139).

Práce ze země má ve výcviku koní dlouhodobou tradici. Výcvik na ruce a na dlouhých otěží je ideálním způsobem, jak koně naučit novým pohybovým prvkům, aniž by přitom musel nést jezdce (Bayelová, 2004).

„Výcvik ze země má u každé disciplíny svá specifika i několik stejných prvků:

- *Kruhová ohrada*
- *Lonžování, které se stalo neodmyslitelnou součástí mnoha výcvikových systémů.*
- *Práce na kavaletách rozmístěných na zemi, využívané také k výchovným a rehabilitačním účelům“* (Bayelová, 2004, s.138).

I když se při práci ze země používá jakákoli metoda, cíl je vždy stejný: Zlepšit sebedůvěru, koordinaci a pružnost koně a naučit ho lépe chápat požadavky trenéra a dosáhnout toho, aby lehce prováděl požadované pohyby. Až kůň splní tyto požadavky při výcviku ze země, je přechod k práci pod sedlem daleko jednodušší a jednoduše se řeší i nejrůznější problémy (nastupování do auta nebo přepravního boxu) (Bayelová, 2004).

2.13 Jezdectví

2.13.1 Parkur

Parkur se hodnotí již objektivně podle trestných (případně dobrých) bodů. Dvojice překonává předepsaný počet shoditelných překážek na závodním kolbišti. Pořadí skoků je většinou dané čísly u překážky. Většina koní skáče ve volnosti ráda a dobře. Těžkosti nastanou v okamžiku, kdy musí kůň udržet rovnováhu při skoku s jezdcem na zádech. Proto je dobrý soulad mezi jezdcem a koněm nutný. Jezdec nesmí svou hmotností rušit koně v jeho rovnováze. (Paalman, 1998)

2.13.2 Drezura

Drezura je jezdecká disciplína, kdy jezdec s koněm předvádí předepsané cviky. Cviky musí dvojice předvést na vymezeném prostoru, tedy drezurního obdélníku, který má rozměry 20 × 60m (20 × 40m). Hodnotí se preciznost provedení cviků a pohybový projev koně, sed jezdce a celkový harmonický dojem dvojice. Každý cvik a souhrnný výkon se hodnotí známkami od 0 do 10 a posléze se výsledek přepočítává na procenta. Cílem drezury je přijezdit koně, aby dovedl nést svého jezdce lehce a reagoval na nejjemnější pomůcky jezdce. Mnoho lidí považuje drezuru za volbu, ke které se uchylují ti jezdci, kteří se bojí skákat. (Knopfhart, 2003)

2.13.3 Všestrannost

Všestrannost neboli military je svým způsobem jezdecký triatlon a je považována za nejtěžší jezdeckou disciplínu. Skládá se ze tří částí, a to drezury, parkuru a cross country. Všestrannost je extrémně náročný jezdecký sport, požadavky každé z těchto disciplín jsou jiné. Aby kůň uspěl ve všestrannosti, musí být odvážný, rozhodný, silný, vytrvalý, šikovný a poslušný. Tato disciplína vyžaduje dobrou kondici jezdce a koně (Hourdebaigt, 2012).

2.13.4 Dostihy

Dostih je závod koní, ve kterém se účastníci snaží dostat do cíle jako první, a prokázat tak výkonnost koně, která je následně důležitá pro případné zařazení do chovu (Hartley, 1992).

2.14 Jezdecká výstroj

Výbava je nezbytná pro koně, ale i jezdce. Bezpečnostní helmy pro případ pádu a ke koupi jsou ve všech možných tvarech a velikostech. Jezdecké boty, rukavice a jezdecké kalhoty se můžou nahradit, ale pro závody, bude potřeba výbava podle pravidel jezdeckého sportu.

Kůň, kterého bereme na závody, potřebuje zvláštní vybavení:

- Bandáže
- Kamaše
- Chrániče na přepravu koně ve vozíku

Ostatní pomůcky jsou nepostradatelné, aby se na koni dalo jezdit. Udidla se mohou lišit, nejběžnější je stihlové udidlo a je k dostání v několika různých podobách. Výběr se liší podle individuality koně. K dostání je široká škála sedel, i když jsou drahé a pokud jsou dobře udržované, vydrží dlouhou dobu. Sedlo se vybírá obezřetně podle typu koně a jezdce a disciplíny, kterou jezdíme.

Existuje mnoho dalších nezbytných součástí výstroje:

- Podbřišníky
- Uzdy
- Martingaly
- Třmeny

(Kerswell, 1991).

2.15 Kontakt dětí a koní

Kontakt dětí a koní bychom mohli rozdělit do dvou skupin:

- zájem dětí o koně (péče, jízda, závody). Nejčastěji se dítě dostane ke koním přes kamarády, média anebo rodiče, kteří ho k tomu vedou už od dětství nebo se jede podívat na závody a chce to také zkusit. Nejprve se naučí pečovat o koně a základy jízdy v nějakém jezdeckém kroužku a postupem času může navýšit své ambice a posunout se dál v jezdeckém sportu.
- léčba zdravotního postižení pomocí hiporehabilitace a hipoterapie. Základem je pozitivní vztah dítěte ke zvířeti. Pokud má dítě strach z koní, jakýkoli kladný efekt kontaktu na psychiku a zdraví dítěte je vyloučen. (Hermannová & kol. 2014)

2.15.1 Hiporehabilitace

Hiporehabilitace neboli ježdění nebo vožení se na koni. Opatření, které jsou zaměřeny na obnovu ztracených funkcí, pro zmírnění, minimalizování nebo odstranění fyzického, psychického, sociálního nebo mentálního handicapu klienta nebo pacienta. Využívají ji pacienti s poruchou rovnováhy, držení těla (skolióza, ortopedické vady a další), koordinace a hybnosti (DMO – dětská mozková obrna). Hiporehabilitace je nejdůležitější aspekt fyzioterapie.

Cílem je zlepšit fyzický stav nebo alespoň přispět k udržení stávající kondice (Hermannová & kol. 2014; Nevěřilová 2009).

2.15.2 Hipoterapie

Tento termín se používá mnohem častěji a přisuzují se mu různé významy. Hipoterapie je mnohem užší a konkrétnější. Pod pojmem tedy chápeme cílené využití práce s koněm, ježdění a vožení se na koni, ale hlavně pohyb koně pro zmírnění nebo odstranění onemocnění pohybového aparátu (Zahrádka 1995).

2.15.3 Jezdecké kluby

Jezdecké kluby umožňují výuku jízdy na koni pro začátečníky a pokročilé. Děti se v nich naučí základní péči o koně a ježdění na koni.

3. Praktická část práce

3.1 Metodika výukového programu a testování žáků

Dalším cílem bakalářské práce kromě teoretického nastínění problematiky chovu koní je vypracování výukového programu pro žáky 2. stupně ZŠ. V rámci jeho průběhu by se měli žáci seznámit s běžnou péčí o koně a s pravidly zacházení s tímto zvířetem. Před samotnou výukou proběhlo testování žáků v rámci pretestu, který se týkal základních znalostí o koních. Většina otázek byla zaměřena přímo na praktické zkušenosti získávané během péče o koně a ježdění na nich. Další část otázek byla zaměřena na znalosti o jezdeckví obecně, které žáci získávají z médií. Test vstupních znalostí obsahoval 20 uzavřených otázek vždy s jednou správnou odpovědí. Poté byla realizována samotná výuka a následovalo opětovné ověření znalostí, tak aby se ověřila úspěšnost výukového programu. Pro zjištění efektivity výukového programu byl po realizaci samotné výuky žáky vyplněn ještě posttest (viz příloha č. 3). Test výstupních znalostí obsahoval stejných 20 otázek jako pretest a 3 otázky zjišťující dosažení míry afektivních cílů v průběhu výukového programu.

Výuka byla realizována poslední listopadový pátek na statku Střední veterinární školy v Českých Budějovicích. Toto prostředí bylo zvoleno zejména z důvodu, že místní koně jsou zvyklí na velký počet žáků, kteří s nimi pracují. U ostatních koní, u kterých k pravidelným kontaktům s větší skupinou lidí nedochází, hrozí riziko, že se vyplaší, pokud se v jejich blízkosti ocitne dav neznámých žáků. Výukového programu se účastnilo patnáct žáků deváté třídy základní školy. Tento relativně nižší počet žáků je ovlivněn zejména nutností zajištění bezpečnosti práce s živým tvorem. Výsledky testování tak můžeme brát pouze na orientační bázi a můžeme je považovat za pilotní šetření. Časová dotace výukového programu je 200 minut, 190 minut samotná výuka a 10 minut závěrečné zhodnocení.

3.2 Návrh výukového programu:

1. bezpečnost při práci s koňmi
2. ustájení koní – vnitřní a venkovní
3. krmení koní
4. základní péče – čištění (srst, hřívá, ocas, kopyta)
5. vedení koně
6. nasazování ohlávky
7. uzdění a sedláni
8. vybavení jezdce a koně

3.2.1 První zastavení: Bezpečnost při práci s koňmi

Cíl zastavení: Seznámení žáků s bezpečností při práci ve stáji, výběhu a s koňmi vůbec, aby se předešlo případným úrazům a kolizím.

Časová dotace: 10 minut

Metodický postup: Lektorka programu žákům sdělí, že s koňmi pracujeme rozvážně, klidně a jemně, rozhodně u nich nekřičíme a neděláme prudké pohyby, abychom je zbytečně neplašili a že v průběhu výukového programu musí všichni striktně poslouchat pokyny lektorky. Nikdo nesmí bez souhlasu majitele koně krmit. Během terénní výuky se autorka nesečkala s jakýmkoli projevem nekázně. Daná situace se však vždy odvíjí podle konkrétní skupiny žáků. Lektorka pak musí vyhodnotit jaké činnosti je s koňmi vhodné provádět, tak aby se v předstihu eliminovala všechna možná rizika.

Didaktický nástin: Žáci se uspořádají ve stáji do kruhu a lektor žákům sděluje informace týkající se bezpečnosti při práci ve stáji a se zvířaty.

3.2.2 Druhé zastavení: Ustájení koní

Cíl zastavení: Seznámení žáků s typy ustájení a vybavení.

Časová dotace: 20 minut

Metodický postup:

Komentář lektorky: Ustájení koní dělíme na venkovní a vnitřní. Ve stáji je kůň ustájen v boxu, kde má přístup k vodě a krmivu. Nejčastěji se stájoví koně vypouštějí na pastvinu na několik hodin a na noc bývají vždy v boxu. Někteří koně mohou být celoročně ustájeni venku, kde mají přístřešek, aby se měli kam schovat před nepřízní počasí. Venku mají přístup k pitné vodě a také ke krmivu.

Didaktický nástin: Lektorka provede žáky statkem, ukáže jim přístřešek a výběhy, kde jsou koně na školním statku chováni. Dále ukáže, kde mají koně přístup k vodě – demonstruje, jak používají napáječky, kde se skladuje seno a sláma, kam se vozí hnůj a kde jsou uloženy nástroje a pomůcky potřebné na školním statku k chovu koní. Jelikož děti se v dnešní době málokdy dostanou na statek, je nutné jim ukázat všechna zákoutí.

Žáci dále odpovídají na otázky:

- 1) Jaké jsou způsoby ustájení koní? (venku, uvnitř)
- 2) Co potřebuje mít kolem sebe kůň za každé okolnosti? (vodu, potravu, přístřešek)

3.2.3 Třetí zastavení: Krmení koní

Cíl zastavení: Ukázat žákům různé možnosti základního krmení koní, které se odvíjí od individuality koní a požadovaného výkonu. Nácvik podávání pamlsku.

Časová dotace: 10 minut

Metodický postup:

Výklad lektora: Kůň by měl mít stále k dispozici, ať ve stáji či na pastvině, čerstvou pitnou vodu v napáječkách. Dále by měli mít k dispozici slámu z podestýlky, seno a minerální liz. Alternativou je pak krmivo ve formě granulí. Dávkování a typ krmiva závisí na zátěži, věku, pohlaví a plemeni koně. Klasické krmivo je zpestřeno pamlsky za požadovaný cvik či výkon. Za pamlsky můžeme použít jablko, mrkev, tvrdé pečivo nebo koupené pamlsky přímo určené pro koně.

Didaktický nástin: Žáci jsou shromážděni v půlkruhu, jsou seznámeni s typem krmiv, dále lektor ukazuje správné podávání pamlsku – podává se s nataženou dlaní, aby nedošlo ke zranění. Během pilotního testování výukového programu si mohli všichni žáci vyzkoušet podání pamlsku během celé výuky. Jelikož pamlsek má být za odměnu, není vhodné jej koni dávat bezdůvodně. Dále lektor nechává kolovat ukázky různých krmiv (seno, sláma, granule, pamlsky).

Žákům jsou následně pokládány tyto otázky:

- 1) Jaké druhy krmiva pro koně znáte? (seno, sláma, granule, pamlsky)
- 2) K čemu se využívají pamlsky? (Slouží jako odměna za úkon.)
- 3) Co se dá využít jako pamlsek pro koně? (jablko, mrkev, tvrdé pečivo, ...)

3.2.4 Čtvrté zastavení: Základní péče

Cíl zastavení: Seznámení žáků se základní péčí a ošetřením koní, od kterých se pak odvíjí zdravotní stav zvířete.

Časová dotace: 30 minut

Pomůcky: ohlávka, vodítko, hřebílko, kartáč, kopytní háček, pamlsky

Metodický postup:

Komentář lektorky: Každý kůň by měl být správně opečováván, aby byl zdravý. Pokaždé, než koně osedláme nebo jdeme jezdit, měli bychom koně vyčistit. Čistíme srst hřebílkem, pomocí něhož zbavíme koně prachu a nečistot jako např. bláta. Tím pádem i masírujeme koně a většinou je to příjemné a užívají si to. Hřebílka máme kovová i plastová,

existuje tedy široký výběr sortimentu k čištění. Jako poslední krok dočistíme koně kartáčem, abychom dostali ze srsti poslední zbytky prachu a přebytečných chlupů. Měli bychom koně čistit vždy po směru srsti.

Nesmíme opomenout ani hřívu a ocas, které opatrně rozčešeme koňským hřebenem, jezdec si musí uvědomit, že i koně to tahá, když je ocas nebo hříva zacuchaná.

Důležitá je i každodenní kontrola končetin, a tedy i čištění kopyt. Pokud nejsou kopyta správně udržována a opečovávána dochází ke zdravotním komplikacím.

Nejdůležitější na čištění kopyt je naučit se správně zvednout končetinu koně. Levou přední končetinu zvedá ošetřovatel tak, že stojí zády k hlavě a levou rukou jedeme po zadní části nohy, v oblasti spěnky neboli kosti spěnkové, kde se nachází kloub, rukou jemně zatlačí dozadu a nahoru, tím pádem kůň nohu nadzvedne, jezdec si ji ohne a zvedne. Kopyto čistíme kopytním háčkem, který máme v pravé ruce. Postup u pravé přední končetiny je zrcadlově obrácený – nohu zvedá jezdec pravou rukou a čistí levou.

Popis manipulace s kopytním háčkem:

Háček nesmí být příliš ostrý, aby neporanil koně ani ošetřovatele. Drží se hrotem od sebe a čistí se k zádi koně. První se očišťuje střelka, poté patka kopyta a vnitřek kopyta nazývané jako chodidlo a na závěr okraj podkovy. Provede se zároveň kontrola, zda podkova není poškozená a zda pevně drží.

Levá zadní končetina se čistí tak, že ošetřovatel stojí zády k hlavě koně v úrovni slabín. Levou rukou jede po zádi koně, v oblasti holeně přesune ruku na vnitřní stranu končetiny a sune ruku stále dolu. V oblasti spěnky opět zatlačí dozadu a nahoru. Když kůň uvolňuje končetinu, ošetřovatel jí zvedne a položí na stehno levé nohy. Postup u pravé zadní končetiny je opět opačný – zvedá se pravou rukou, čistí se levou a pokládá se na pravé stehno. Nejprve vyčistíme střelku. Tahy vedeme odpředu dozadu. Poté se vyčistí patky, tahy vedeny směrem k sobě. Nakonec se vyčistí plocha chodidla.

Při ošetřování kopyt se mohou používat různé masti, tuky či balzámy. Koně necháváme strouhat či kovat, podle individuálních požadavků každého koně. Podkovy se používají především ze dvou důvodů – slouží jako ochrana před opotřebením a napomáhají snížit tlak na šlachy. Navíc mohou sloužit jako ortopedická pomůcka, když má kůň nepravidelný postoj nebo pokud došlo k úrazu kopyt. Kování se provádí jednou za 6–8 týdnů. Pokud dojde ke ztracení podkovy či nějakým problémům voláme kováře dříve.

Obr. 1: Ukázka kopyt využitá při výukovém programu. Vlevo neokované, vpravo okované kopyto. Zdroj: Autorka, 2018

Didaktický nástin: Žáci se shromáždí do půlkruhu. Lektorka vysvětlí a prakticky předvede správný postup, jak se hřebelcuje a dále jak se postupuje při čištění kopyt. K demonstraci lze využít pomůcek uvedených na obrázku 1.

Lze využít tyto motivační otázky:

- 1) Jak myslíte, že je nutné o koně pečovat? Jak často je nutná péče člověka? (Nejlépe každý den)
- 2) Jaký smysl má hřebelcování? K čemu by se to dalo přirovnat u člověka? (Vzhled i zdraví, ke sprchování)
- 3) A co kování nebo strouhání? Najdeme podobnou aktivitu u nás? (stříhání nehtů)

Následně žáci jeden po druhém přistupují ke zvířeti a zkouší si nejprve hřebelcování a následně čištění kopyt. Ostatní žáci sledují výkon spolužáka a případně komentují chyby. Při pilotním výukovém programu byli na tomto stanovišti využiti oba dva koně, aby si mohli čištění vyzkoušet všichni žáci. Je nutné žáky upozornit na riziko úrazu při práci s kopytním háčkem.

Autorka nedoporučuje žáky pouštět k čištění zadních kopyt, neboť se jedná o náročnější činnost u nenaučených koní. I přesto, že na školním statku jsou koně zvyklí, během výukového programu bylo žákům dovoleno vyčistit pouze přední kopyta, a to z důvodu bezpečnosti.

Po ukončení požadovaných úkonů mohou žáci odměnit koně pamlskem.

Na závěr jsou žáci vyzkoušeni z pojmenovávání pomůcek – lektorka ukazuje pomůcku (viz obr. 2) a žáci je pojmenovávají a říkají, k čemu se využívá a jak často se tento úkon u koní provádí.

Obr. 2: pomůcky k čištění koní. Zdroj: Autorka, 2018

3.2.5 Páté zastavení: Nasazování ohlávky

Cíl zastavení: Žáci se orientují v základním postupu nasazení ohlávky, která jednoduše poslouží k fixaci koně při jednotlivých úkonech – čištění, kování atd.

Časová dotace: 20 minut

Pomůcky: Ohlávka, vodítko, pamlsky

Metodický postup: Ke koni se přistoupí zleva, připraví se ohlávka ze správné strany, aby zapínání bylo u nás (pod krkem z naší strany). Protáhne se nos a dá se přes uši. Jezdec si musí obzvlášť dát pozor, při přetahování přes uši, měli bychom každé provléci zvlášť. Pokud máme ohlávku navlečenou, již jen správně zapneme a ohlávka je nasazena.

Didaktický nástin: Žáci jsou uspořádáni do půlkruhu, lektorka ukazuje techniku nasazení ohlávky. Přistoupí ke koni z levé strany, protáhne koni nos a přesune ohlávku přes uši a zapne. Žáci si vyzkouší nasazování ohlávky za pomoci lektorky. Je důležité, aby se žák naučil správně držet ohlávku, aby ji mohl i správně nasadit. Proto je lepší nejprve ještě jednou ukázat, jak si připravit ohlávku na správné nasazení, kdyby byla zamotaná, a pak už jen může žák správně nasadit. Na závěr je na stanovišti náhodně vybrán jeden žák, který popíše/předvede nasazování ohlávky. Ostatní zhodnotí, zda to řekl správně.

3.2.6 Šesté zastavení: Vedení koně

Cíl zastavení: Ukázat žákům správné zacházení s koněm při vodění.

Časová dotace: 15 minut

Pomůcky: Ohlávka, vodítko, pamlsky

Metodický postup:

Výklad lektora: Ke koni vždy přistupujeme, aby o naší přítomnosti věděl, proto je důležité upozornit naším hlasem např. promluvením, oslovením nebo zamlaskáním. Nikdy nepřistupujeme ke koni zezadu, pokud o nás neví, mohl by nás kopnout. Kůň by měl být zvyklý na vodění z obou dvou stran, ale nejčastěji se vodí z pravé strany. Zvíře musí respektovat náš osobní prostor za kterékoli situace. (Aby si to žáci představili, můžeme uvést typickým příkladem, kdy je přeplněné MHD, kde se všichni na sebe tlačí a nemohou respektovat osobní prostor každého jedince.)

Správně by měl mít kůň hlavu tam, kde stojíme my. Měl by kopírovat pozici našeho těla svou hlavou. Pokud jezdec zastaví, on by měl zastavit také a pokud zacouvá, on by měl také, pokud poběží, tak on také, a to vše s jeho hlavou v úrovni ramen vedoucí osoby. Koně vodíme za vodítko, které se připíná k ohlávce na karabinu. Vodítko by mělo být stále povolené a mělo by se držet ze shora, nikoli zespoda, a to z toho důvodu, kdyby kůň rychle vyběhl, lekl se nebo provedl jiný prudký pohyb, vodítko držené zdola projede mezi dlaní a prsty a je i menší síla koně držet.

Špatně je, pokud kůň předbíhá ošetřovatele/jezdce, nebo je kůň moc pozadu. Respektování osobního prostoru je velice důležité. Pokud se vodí kůň tak, jak má – kam se pohne jezdec, tam se pohne i on. Protože ví, v jaké vzdálenosti k tělu jezdce je jeho místo.

Didaktický nástin: Žáci se rozmístí do půlkruhu, kdy lektorka vykládá správný postup, předvede možnosti ve vedení koní. Dobrovolníci si poté vyzkouší vodění koně za pomoci lektorky. Ostatní sledují, jak spolužák postupuje, případně hodnotí výkon. Na tento úkon byl využit jen jeden kůň z hlediska bezpečnosti. Po požadovaném úkonu mohli žáci koně odměnit pamlskem.

Žáci na závěr uvedou pokyny pro správné a bezpečné vodění koní.

3.2.7 Sedmé zastavení: Uzdění

Cíl zastavení: Ukázat žákům techniku nasazení uzdečky, která hraje významnou roli v ježdění na koni.

Časová dotace: 35 minut

Pomůcky: Uzdečka, pamlsky

Metodický postup:

Výklad lektora: Uzdí se na stejný princip jako nasazování ohlávky. Nejprve si uzdečku připravíme, abychom jí neměli zamotanou, poté ke koni přistoupíme zase zleva. Lektorka přistoupí ke koni z levé strany, uzdečku drží v levé ruce, přetáhne otěže přes hlavu, přidrží si hlavu koně nad nozdrami a vsune udidlo do čelisti mezi zuby nad jazyk, přetáhne nátylník nejprve přes jedno ucho a pak i přes druhé. Zapne podhrdelník tak, aby se pod něj vešla pěst a nánosník tak, aby se pod něj prostrčily dva prsty.

Didaktický nástin: Uspořádání žáků je opět do půlkruhu. Lektor ukazuje nasazování uzdečky, následně si za asistence aktivitu vyzkouší žáci. Úkon patří k obtížnějším, takže je velmi pravděpodobné, že bude nutné ukázat postup vícekrát.

Na závěr je vybrán jeden žák, který předvede/popíše správný postup uzdění. Ostatní jeho výkon zhodnotí.

Obr. 3: Ukázka uzdění během výukového programu. Zdroj: Veronika Kupcová, 2018

3.2.8 Osmé zastavení: Sedláni

Cíl zastavení: Žák dokáže popsat, jak se postupuje při sedláni.

Časová dotace: 35 minut

Pomůcky: Dečka pod sedlo, sedlo (popřípadě doplňky k sedláni – tlumící podložka pod sedlo)

Metodický postup:

Výklad lektora: Sedlá se opět z levé strany. Nejprve začneme dečkou pod sedlo, kterou bychom měli nasazovat po směru srsti, nikdy ne proti. Poté umístíme samotné sedlo, které by mělo být nejlépe na míru. Sedla jsou všestranná (univerzální), skoková, drezurní, dostihová. Mělo by sedět mírně za kohoutkem. Už jen zbývá zapnout podbřišník, který prostrčíme očkem na dečce a zapneme z druhé strany. Nejprve se sedlo zapíná na první díрку a postupně se dotahuje.

Didaktický nástin: Žáci jsou uspořádáni do půlkruhu. Lektorka popíše a ukáže správné sedláni, následně si dobrovolníci mohou vyzkoušet koně osedlat. Je nutná asistence vyučující.

Na závěr mohou následovat otázky ke shrnutí zastavení:

- 1) Jaké typy sedel znáte? (dostihové, drezurní, skokové, univerzální)
- 2) Popište, jak se správně nasazuje dečka pod sedlo? (nasazujeme po směru srsti)

3.2.9 Deváté zastavení: Vybavení jezdce a koně

Cíl zastavení: Ukázat žákům možné vybavení při jízdě na koni.

Časová dotace: 15 minut

Metodický postup:

Výklad lektora: Do osmnácti let by měl mít každý jezdec povinnou jezdeckou přilbu a bezpečnostní vestu. Na nohou jsou nejlepší jezdecké kalhoty, které mají kožený sed, aby to jezdcům tolik neklouzalo v sedle. Obuví jsou pak jezdecké boty (pérka), které mohou být nízké nebo vysoké. Pokud zvolíme nízké, tak se přes ně ještě navlékají chapsy nebo jen jezdecké podkolenky. Podkolenky se dají nosit i pod chapsy, aby lépe seděly s kalhotami.

Oblečení se volí podle počasí, nicméně i v letním počasí se doporučuje tričko s dlouhým rukávem, neboť se tak předchází odřeninám při případném pádu. Na ochranu

rukou volíme jezdecké rukavice, které zabraňují vzniku puchýřům, ale je to individuální, většině jezdců se lépe jezdí bez nich.

Kůň může být dále vybaven čabakou, která slouží k ochraně proti hmyzu a kamašemi nebo i zvony které chrání šlachy a klouby.

Pomůcky: U vybavení jezdce a koně je možné využít ukázkou pomůcek. Je dobré použít i ilustrační obrázky zobrazující rozličné typy pomůcek, které si může učitel vytisknout nebo si vypůjčit z nějaké stáje. Samozřejmě obrázek nenahradí skutečný předmět, a tak je nejlépe donést vlastní, aby si je žáci mohli lépe představit.

Didaktický nástin: Žáci jsou rozmístěni do půl kruhu a lektorka jim ukazuje jednotlivé vybavení a popisuje význam. Po ukončení požadovaných úkonů mohou žáci odměnit koně pamlskem.

Na závěr žáci odpovídají na otázky:

- 1) Jaké je základní vybavení jezdce? (Helma, jezdecká vesta u dětí, dlouhé kalhoty, boty, rukavice)
- 2) Jaké je základní vybavení koně? (uzdečka, sedlo, dečka pod sedlo)

3.2.10 Desáté zastavení: Zhodnocení výukového programu

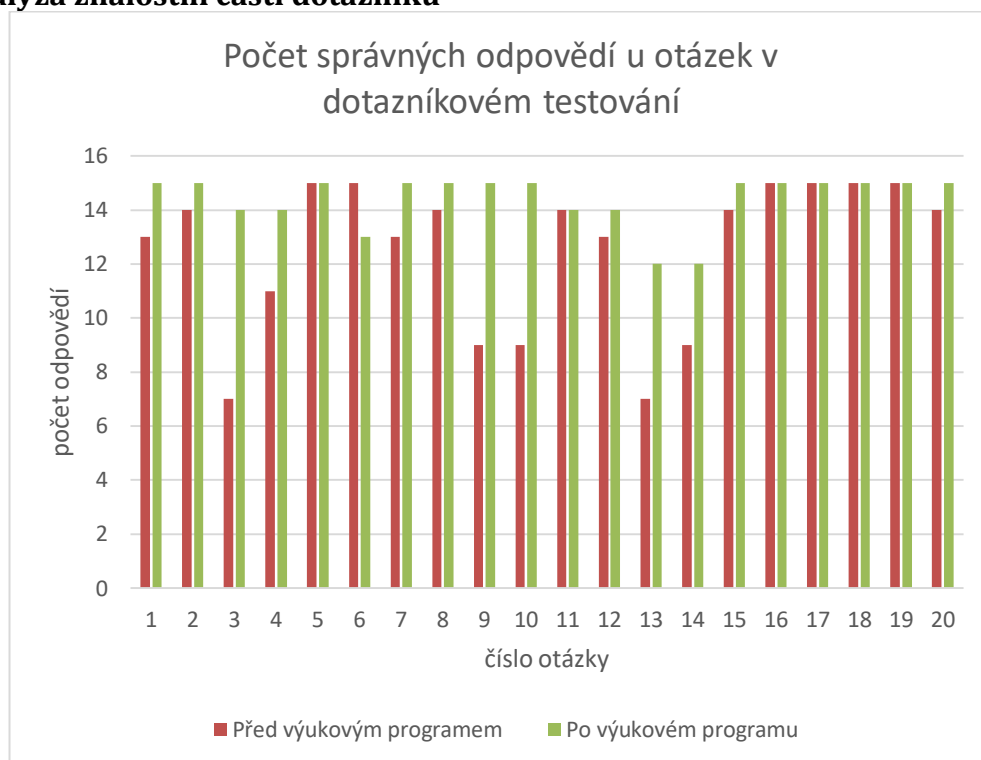
Časová dotace: 10 minut

Lektorka zhodnotí práci žáků během celého výukového programu. Shrne, co vše si vyzkoušeli (prošli si školní statek, seznámili se s ustájením, krmením, nasazováním ohlávky, uzděním, sedláním a se základním vybavením jezdce). Žáci zhodnotí, co se jim na kurzu líbilo a co by do příště změnili.

4. Analýza výsledků dotazníků

Výsledná podoba dotazníku je uvedena níže jako příloha 1.

4.1 Analýza znalostní části dotazníků

Obr. 4: Počet správných odpovědí v testových otázkách

V **první otázce** měli žáci správně zařadit koně do odpovídající taxonomické skupiny. Během testování před výukou odpovědělo správně 13 žáků (87 %), dva tedy odpověděli špatně. První žák se chybně domníval, že kůň je sudokopytník a druhý označil, že kůň je „přežvýkavec a lichokopytník“. Chybná je při tom první část tvrzení, neboť lichokopytníky nelze dělit na přežvýkavce a nepřežvýkavce. Po výukovém programu odpověděli všichni správně.

Druhá otázka se týkala nejčastějšího onemocnění koní a zněla „Co je to kolika?“. Správnou odpověď, že se jedná o náhlou bolest břicha, označilo 14 žáků (93 %), jeden žák označil, že se jedná o zbarvení srsti. Po výuce odpověděli všichni správně.

Zadání **třetí otázky** znělo „Jaké jsou základní chody koně?“. Zde se počet správných odpovědí, že se jedná o „krok, klus, cval“, pohyboval před kurzem na hodnotě 7 správných odpovědí (47 %). Většina (8 žáků, 53 %) odpovědělo shodně, že se jedná o „krok, klus, cval, trysk“. Po kurzu byla úspěšnost 14 správných odpovědí (93 %), nicméně jeden žák i v posttestu označil výše zmíněnou chybnou odpověď „krok, klus, cval, trysk“.

Čtvrtá otázka se týkala čištění kopyt – „Jak často se čistí kopyta koní?“. Správnou odpověď, že se čistí každý den, zakroužkovalo před kurzem 11 žáků (73 %). Většina z žáků (3 žáci, 20 %), kteří chybovali, označili možnost, že se kopyta čistí jednou týdně. Jeden účastník (7 %) pak zvolil možnost obden. Po výukovém programu správných odpovědí přibýlo na 14 (93 %), jeden žák (7 %) se stále domníval, že se kopyta čistí jednou týdně.

V **páté otázce** měli žáci objasnit důvod čištění koně v otázce „Proč je důležité hřebelcování (čištění koní)?“. Správně („vliv na vzhled i zdraví“) odpověděli všichni před i po programu.

Šestá otázka zněla „Čím hřebelcujeme koně?“. Před programem odpovědělo správně 100 % žáků „hřbílkem (kartáčem)“. Po programu odpovědělo 13 žáků (87 %) správně, zbylí dva (13 %) chybně označili odpověď „hřebenem“.

Zadání **sedmé otázky** znělo „Může kůň zůstat přes noc venku?“. Před programem odpovědělo 13 žáků správně (87 %), když zvolili variantu „ano, pokud se má kam schovat před nepřízní počasí a je zvyklý být venku“. Zbylí dva se chybně označili ostatní dvě možnosti – „ne, mohl by onemocnět“ a „ano, pokud je pod neustálým dohledem chovatele“. Po výukovém programu vyřešili tuto otázku všichni správně.

Osmá otázka se týkala březosti „Jak dlouho je klisna březí?“. Před programem odpovědělo 14 žáků (93 %) správně, že březost trvá 11 měsíců. Jeden žák označil variantu „9 měsíců jako u člověka“. Po výuce nebyla špatná žádná odpověď.

V **deváté otázce** se řešila problematika kování koní „Jak často kováme koně?“. Zde se počet správných odpovědí („zhruba každých 6-8 týdnů“) pohyboval na devíti správných odpovědích (60 %). Čtyři žáci (27 %) chybně označili variantu „jednou za půl roku“. Dva účastníci (13 %) se domnívali, že se koně kovají jednou za čtrnáct dní. Po programu byly všechny odpovědi správné.

Desátá otázka se týkala odčervování koní „Jak často odčervujeme koně?“. Počet správných odpovědí („nejméně dvakrát do roka – jaro a podzim“) byl shodný jako u předchozí otázky – devět správných odpovědí (60 %). Pět žáků (33 %) chybně označilo variantu „jedenkrát ročně“. Jeden žák (7 %) se mylně domníval, že se odčervují každý měsíc. Po výuce byla odpověď správná ve všech dotaznících.

Jedenáctá otázka se týkala pojmu „Valach je:“. Zde byl shodný počet správných odpovědí („vykastrovaný hřebec“) před i po kurzu a to 14 správně (93 %). Zbylý jeden žák (7 %) označil variantu „hřebec“ v pretestu i posttestu.

Ve **dvanácté otázce** se řešila problematika zbarvení koní „Vraník je zbarvení?“. Správnou odpověď, že se jedná o černé zbarvení, označilo před výukou 13 žáků (87 %). Dva žáci (13 %) označili možnost, že se jedná o hnědé zbarvení. Po výuce zodpovědělo správně 14 žáků (93 %), Jeden žák (7 %) označil, že se jedná o bílou barvu srsti.

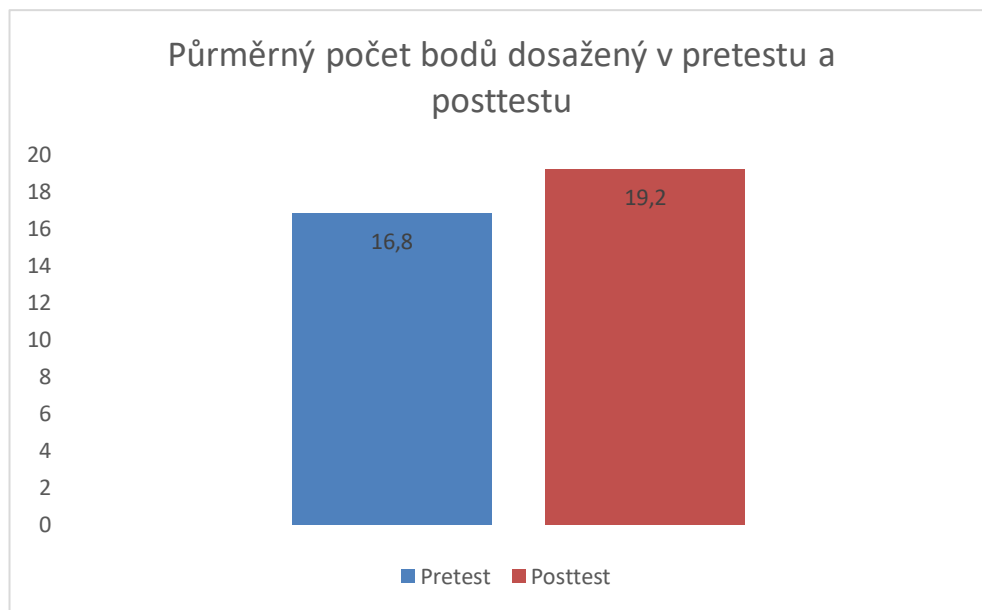
Stejně tak se zbarvení koní týkala následující **třináctá otázka** „Jakou barvu mají bílí kladrubští koně po narození?“ Před programem odpovědělo správně („černou“) 7 žáků (46 %). Čtyři účastníci (29 %) se mylně domnívali, že se barva nemění a je tedy i po narození bílá. Zbylí tři (21 %) pak označili variantu, že barva srsti je původně hnědá. Po výuce vzrostl počet správných odpovědí na 12 (80 %). Tři žáci (21 %) stále chybně označili, že původně je barva hnědá.

Čtrnáctá otázka zněla „Ve které disciplíně jde o soulad koně s jezdcem?“ Správných odpovědí, že se jedná o drezuru, bylo v pretestu 9 (60 %). Pět chybných odpovědí (33 %) bylo pro parkur. Poslední chybující žák (7 %) označil dostihy. Po programu počet správných stoupl na 12 (92 %). Tři účastníci (21 %) chybně označili parkur.

Problematikou **patnácté otázky** bylo vybavení jezdce „Co jsou to „pérka“?“. Správná odpověď byla, že se jedná o jezdecké boty. Před programem bylo správných odpovědí 14 (93 %). Zbylý jeden žák (7 %) pak označil variantu, že se jedná o jezdecké rukavice. Po výuce již všichni odpověděli správně.

Otázky **šestnáct až devatenáct** odpověděli všichni žáci správně před i po kurzu.

Poslední **dvacátou** otázku „Jaké obilí se běžně používá jako krmivo pro koně?“ odpověděl před výukovým programem jeden žák špatně (označil žito), úspěšnost tedy byla 93 % (14 žáků). Po programu již pak odpověděli všichni správně. Obr. 5 znázorňuje průměrné výsledky testů znalostí.

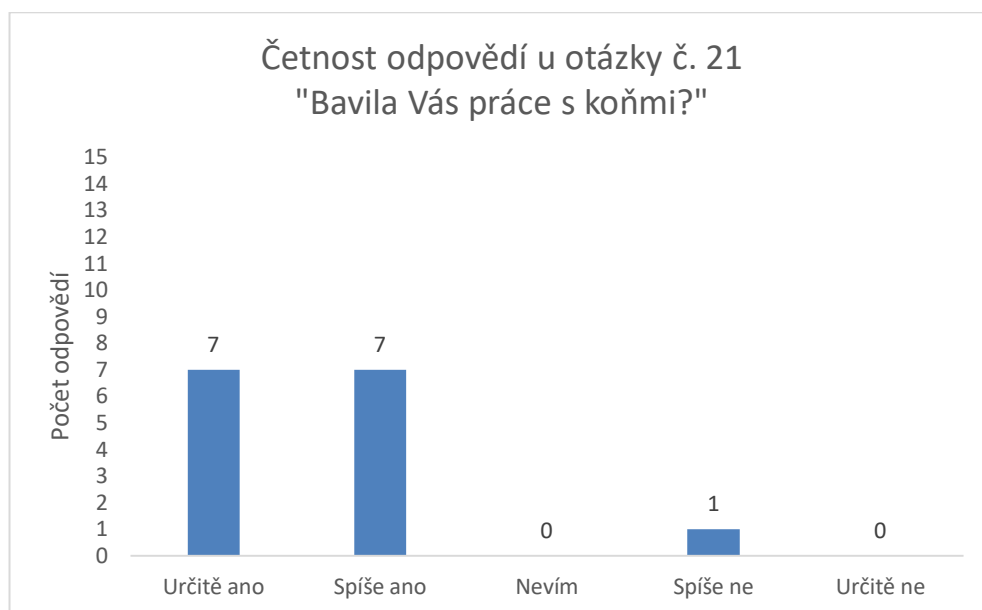

Obr. 5: Průměrné výsledky pretestu a posttestu

4.2 Analýza hodnocení kurzu žáky

Na základě testování měli žáci uvádět odpovědi i na otázky hodnotící průběh a pojetí celého výukového programu.

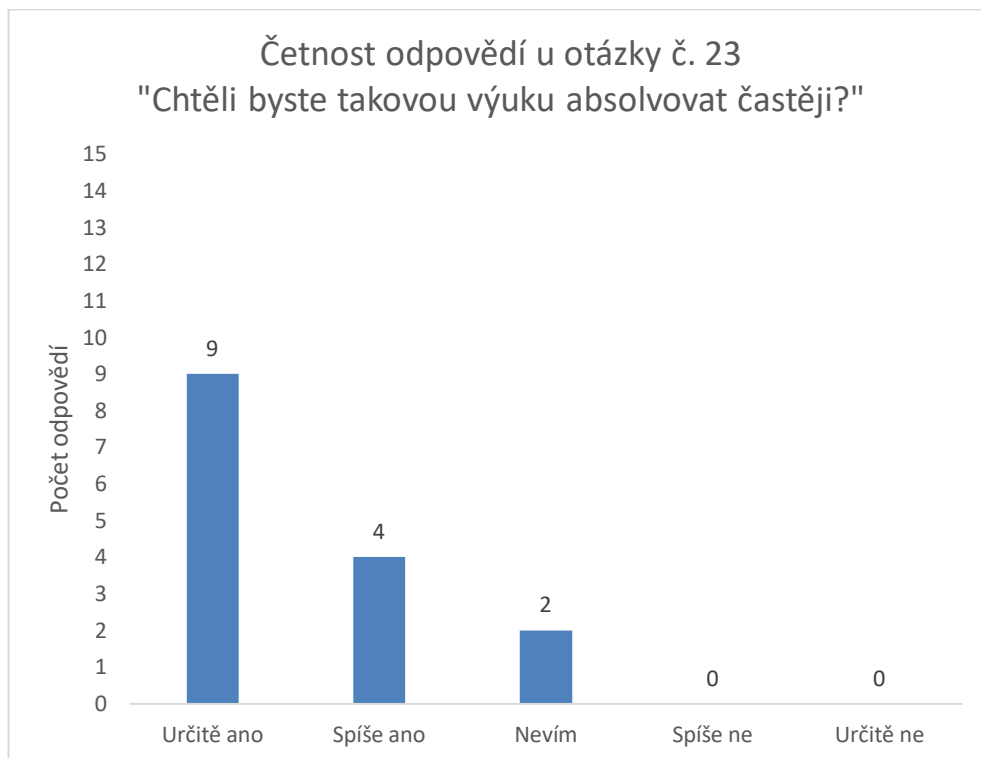
Otázka 21 „Bavila Vás práce s koňmi?“ (viz obr. 6) byla hodnocena ve většině případů (14 žáků) kladně (odpověděli varianty určitě ano a spíše ano). Zbylý jeden žák odpověděl „spíše ne“.

Obr. 6: Odpovědi na otázku č. 21 „Bavila Vás práce s koňmi?“

Otázka 22 zněla „Dozvěděli jste se něco nového?“. Zde 10 žáků odpovědělo, že určitě ano (67 %), 4 žáci pak spíše ano (27 %). Jeden žák odpověděl možností „nevím“ (6 %).

Poslední otázka v posttestu zněla „Chtěli byste takovou výuku absolvovat častěji?“ (viz obr. 7). Devět odpovědí byla možnost „určitě ano“ (60 %), 4 žáci odpověděli „spíše ano“ (27 %) a dva žáci „nevím“ (13 %).

Obr. 7: Četností odpovědí na otázku č. 23 „Chtěli byste takovou výuku absolvovat častěji?“

5. Diskuze

V diskuzi by měl být výukový program polemizován s podobnými výukovými programy, autorce se nepodařilo dohledat žádný podobně zaměřený výukový program pro žáky 2. stupně základních škol. Existuje podobný výukový program pro žáky 1. stupně (Kráslová 2008), nicméně je koncipován zcela odlišným způsobem, a proto jsou popsány domněnky a poznámky k jednotlivým otázkám pouze z pohledu autorky práce, která celý program vytvořila, realizovala a vyhodnotila.

V **první otázce** měli žáci správně zařadit koně do odpovídající taxonomické skupiny. Tuto otázku považuje autorka za absolutní základ, který by si žáci měli osvojit v hodinách přírodopisu na základní škole. Špatné odpovědi před kurzem jsou ovlivněny především skutečností, že žáky překvapilo zadání otázky a nechali se zmást podobnými možnostmi odpovědí.

Druhá otázka zněla „Co je to kolika?“ Tato otázka byla poměrně náročná, ale i přesto úspěšnost zodpovězení položky byla poměrně vysoká. Otázku zařadila autorka do testování, protože se jedná o nejčastější zdravotní komplikaci u koní. Není jasné, proč se jeden žák domníval, že se jedná o typ zbarvení koně, může se jednat o to, že žák nevěděl a rozhodl se tipovat. Důležitější je, že v posttestu odpověděli již všichni účastníci programu správně.

Zadání **třetí otázky** znělo „Jaké jsou základní chody koně?“. Tato otázka byla poměrně záluďnou, neboť trysek je označení pro rychlejší cval. Žáci se mylně domnívali, že trysek je další z druhů chodů koně, ale i přesto po kurzu již byla úspěšnost velká. Jeden žák mohl například přeslechnout správnou odpověď během výkladu lektorky, a proto chyboval i v posttestu.

Čtvrtá otázka se týkala čištění kopyt – „Jak často se čistí kopyta koní?“. Pro žáka, který se nesetkává s koňmi každý den, mohla být tato otázka těžká. I ti, kteří se u koní pohybují, nemuseli znát správnou odpověď, neboť někteří chovatelé toto pravidlo nedodržují. Tím si lze vysvětlit i odpovědi tří žáků, že se kopyta čistí jednou týdně. Během výuky byl brán na čištění kopyt velký zřetel, a tak počet správných odpovědí po ní vzrostl a chyboval již pouze jeden žák.

V **páté otázce** měli žáci rozlišit důvod čištění koně v otázce „Proč je důležité hřebelcování (čištění koní)?“. Tato otázka byla nejspíše pro žáky jednoduchou, neboť všichni správně zvolili kombinaci obou nabízených možností již před výukovým programem.

Šestá otázka zněla „Čím hřebelcujeme koně?“. Zde nastala zajímavá situace, kdy v pretestu všichni odpověděli správně a v posttestu se objevily dvě chybné odpovědi. Autorka

práce se domnívá, že důvodem této chyby bylo špatně přečtené zadání možností, neboť byly dvě podobné možnosti („hřebenem“ a „hřbílkem (kartáčem)“).

Zadání **sedmé otázky** znělo „Může kuň zůstat přes noc venku?“. Tato otázka byla zvolena i z toho důvodu, že se koně na školním statku nachází celoročně ve výběhu, kde mají přístřešek a dále se autorka domnívá, že i mezi veřejností koluje mýtus, že celoroční pobyt venku je pro koně škodlivý nebo nebezpečný, což se potvrdilo i u odpovědi dvou žáků, kteří chybovali v pretestu a označili varianty „ne, mohl by onemocnět“ a „ano, pokud je pod neustálým dohledem chovatele“.

Osmá otázka se týkala březosti „Jak dlouho je klisna březí?“. Autorka se domnívala, že bude tato otázka pro žáky náročná a že budou chybně označovat délku březosti shodnou s délkou těhotenství u člověka, což se potvrdilo u jednoho žáka, nicméně zbylí účastníci kurzu odpověděli správně. Důvodem bylo nejspíš i to, že se jednalo o „zlatou střední cestu“ při tipování správné odpovědi. Po programu nebyla špatná žádná odpověď.

V **deváté otázce** se řešila problematika kování koní „Jak často kováme koně?“. Po programu byly všechny odpovědi správné. Tato otázka je poměrně těžká, pokud se člověk nepohybuje u koní, tím si vysvětluje autorka práce menší úspěšnost před samotnou výukou. Jak se ukázalo, žáci se domnívají, že se koně kovají jen dvakrát do roka. Nicméně po výuce všichni znali správnou odpověď.

Desátá otázka se týkala odčervování koní „Jak často odčervujeme koně?“. Tato otázka byla na podobný styl jako otázka předchozí, protože pokud žák není v kontaktu s koňmi, bude nejspíše správnou otázku tipovat. U této otázky se autorka domnívá, že žáci budou tipovat nejdelší text a nejdelší období. Dalším vysvětlením může být to, že odčervení koní je přibližně shodné s odčervováním psů či jiných domácích zvířat, a tak mohli žáci odhadnout správnou odpověď.

Jedenáctá otázka se týkala pojmu „Valach je:“. Tato otázka patří mezi všeobecný přehled, a tak není divu, že naprostá většina odpověděla správně. Jedna špatná odpověď byla nejspíše dána tím, že žák se s pojmenováním „valach“ setkal jako s obecným označením pro koně a nebyl mu vysvětlen pravý význam slova. Během výukového kurzu na toto téma nebyl brán větší zřetel, a proto si lze vysvětlit jednu špatnou odpověď i v posttestu.

Ve **dvanácté otázce** se řešila problematika zbarvení koní „Vraník je zbarvení?“. Tato otázka byla považována za jednu z lehčích, přesto se našli dva a později už pouze jeden žák, kteří odpověděli špatně. Jelikož barvy jsou brány subjektivně, mohlo dojít k záměně hnědé a

černé barvy, nicméně autorka práce nenachází vysvětlení, jak mohl žák označit pro vraníka bílou barvu.

Stejně tak se zbarvení koní týkala následující **třináctá otázka** „Jakou barvu mají bílí kladrubští koně po narození?“ Tuto otázku považovala autorka snadnou díky zprávám v médiích ohledně nedávné aféry s darem pro anglického prince, a i přesto se otázka ukázala býti velmi náročnou – dokonce nejnáročnější spolu s otázkou číslem tři. Žáci se mylně domnívali, že barva je shodná po narození i v dospělosti, což je pochopitelné a mělo k tomu navést i zadání otázky. Nicméně tři žáci se domnívali, že po narození jsou kladrubští koně hnědí. Zde mohlo dojít opět k chybě vzhledem k subjektivnímu vnímání barev.

Čtrnáctá otázka zněla „Ve které disciplíně jde o soulad koně s jezdcem?“ Tuto otázku považovala autorka za jednoznačnou, přesto se ukázalo, že se žáci domnívají, že parkur je také o souladu s koněm. Přesto u drezury se jedná o hlavní hodnotící prvek celé disciplíny. U parkuru se hodnotí počet shozených překážek. Jak vepsal(a) jeden žák/žákyně do dotazníku – soulad je nutný u všech disciplín, nicméně nejdůležitější je, jak již bylo řečeno, pro drezuru.

Problematikou **patnácté otázky** bylo vybavení jezdce „Co jsou to „pérka“?“. Tato otázka šla podle autorky vyřešit i vylučovací metodou, neboť ostatní varianty šly snadno vyloučit, pokud se žák s tímto slangovým označením nesešel. Nicméně v mnoha filmech a seriálech se vyskytují daleko složitější slangové názvy využívané u koní. S většinou se žáci seznámili během celého programu.

Vybavení se týkala také **otázka šestnáctá** „Povinná výbava jezdce.“. Tato otázka byla jednoduchá, neboť povinná výbava na koně je stejná jako například na kolo.

Otázky sedmá až devatenáct odpověděli všichni žáci správně před i po kurzu.

Otázka **sedmá**, která se týkala ustájení „Jak se nazývá místo, kde ustájujeme koně?“. Byla velmi lehkou, neboť i vylučovací metodou bylo možné se snadno dobrat správné odpovědi.

Osmá otázka „Jak se říká dostihovému jezdci?“. Byla také jednoduchá, neboť se žáci s pojmem žokej setkávají v médiích nejen při sledování Velké pardubické.

Devatenáctá otázka „Co pije kůň?“ byla další ze série jednoduchých základních otázek, a proto není divu, že všichni odpověděli správně.

Poslední **dvacátá** otázka se týkala krmení „Jaké obilí se běžně používá jako krmivo pro koně?“. Tato otázka byla podle názoru autorky poměrně obtížnou, přesto až na jednoho žáka/žákyni odpověděli již před výukou všichni správně.

I přesto, že některé otázky z dotazníkového testování, nepatřily mezi nejlehčí, autorka byla mile překvapena tím, že na ně žáci znali správné odpovědi již před samotným výukovým programem. Po výukovém programu pak byla většina odpovědí již správná, neboť se žáci dozvěděli všechny odpovědi během výkladu autorky.

Otázka **dvacet jedna** zněla „Bavila Vás práce s koňmi?“ Většina žáků odpověděla kladně (7 „Určitě ano“ a 7 „Spíše ano“). Nicméně jeden odpověděl variantou „Spíše ne“, což si lze vysvětlit tím, že se například jednalo o žáka, který nemá ke zvířatům dobrý vztah nebo se jedná o člověka, který si těžkou práci s koňmi představoval jednodušeji. Tím si autorka vysvětluje i hodnocení „spíše ano“ – aktivity, které si žáci mohli vyzkoušet, byly různorodé a je jasné, že některé jsou atraktivnější, jiné zas náročnější. Každopádně je vidět, že výukový program je koncipován pro žáky zajímavou formou a každý si „najde něco.“

Dvaadvacátá otázka „Dozvěděli jste se nové informace?“. Jak vypovídají grafy výsledků posttestů, žáci se zajisté dozvěděli nové informace z chovu koní a odpovídá tomu i to, že je většina odpovědí kladná (14 žáků „Určitě ano“ a „Spíše ano“).

Poslední **otázka č. 23** zněla „Chtěli byste takovýto program častěji?“. Pro žáky se jednalo o příjemné zpestření výuky, mohli si vyzkoušet nové aktivity a činnosti, dostali se do kontaktu se zvířaty, a především si osvojili nové informace z oblasti chovu koní, a tak není divu, že by podobný výukový program chtěli absolvovat častěji. Opět dva neutrální výsledky lze odůvodnit tím, že si například žáci nedokáží představit, co by příští výuka obsahovala a zda by je to bavilo.

Celý blok otázek lze shrnout tak, že většině žáků se práce s koňmi líbila, dozvěděli se nové informace a chtěli by takovýto typ výuky absolvovat častěji.

Realizace výukového programu proběhla nad očekávání autorky. Žáci se zpočátku ostýchali spolupracovat, nicméně po nějakém čase začali odpovídat na otázky a aktivně se podíleli na průběhu celého programu.

Největší obavy měla autorka z bezpečnosti žáků, ty se nakonec ukázaly být zbytečnými. I přesto je při realizování výukového programu podobného zaměření nutné dbát na bezpečnost žáků a zvířat. Žáci mohou chtít na sebe strhnout pozornost vrstevníků a snadno může dojít k nějakému úrazu.

Problematika chovu koní je velmi obsáhlá a dalo by se zpracovat více podobných výukových programů, které mohou být zaměřené na určité části chovu koní (např. na jezdecké sporty, které byly probrány v rámci tohoto programu pouze okrajově).

6. Závěr

Cílem bakalářské práce bylo teoretické nastínění problematiky chovu koně. Je rozpracován zejména původ koní včetně původních předků jako je kertak, tarpan, kůň západní lesní – okcidentální nebo kůň nordický – severský. Velká část teoretické části práce je dále věnována péči o koně, zejména pak na každodenní ošetrovatelské aktivity (např. péče o kopyta), ustájení koní, základní poznatky o krmení koní, nemoci koní, výcvik a jezdecké disciplíny. Vzhledem k zaměření práce na pedagogické využití koní je jedna kapitola věnována kontaktu koní s dětmi.

V rámci práce vznikl ojedinělý materiál určený zejména pro vyučující přírodopisu, kteří mají nějaké zkušenosti s koňmi a chtějí předat dál svým žákům pozitivní vztah k těmto zvířatům. Žáci, kteří například v životě neměli příležitost se ke koni přiblížit, se během programu seznámí nejen s anatomii zvířete, ale také s tím, co všechno obnáší práce u koní. Vzhledem k bezpečnosti byla výuka realizována s malou skupinou žáků, která nicméně korespondovala s počtem účastníků, pro který byl výukový program vytvořen. Program proběhl na školním statku SOŠ veterinární, mechanizační a zahradnické školy v Českých Budějovicích.

Účinnost výuky byla ověřena na základně testování. Žáky, na základě odpovědí v dotazníku, výukový program bavil, dozvěděli se nové informace a chtěli by se účastnit podobných aktivit častěji.

V rámci práce tedy došlo ke shrnutí problematiky chovu koní a vznikl výukový program plně připravený pro využití ve školní praxi, všechny stanovené cíle bakalářské práce byly tedy splněny.

7. Použitá literatura

- Bayelyová L., 2006: Koně – práce ze země, Praha: Metafora.
- Bird J., 2004: Chov koní přirozeným způsobem: přirozený způsob chovu koní a péče o jejich zdraví a dobrou výkonnost. Praha: Slovart.
- Doležalová L., 2015: Chov a péče o koně: ZVVJ – úvod do chovu koní a péče o ně. Olomouc: Agentura Rubico.
- Dušek J., 1999: Chov koní. Praha: Brázda.
- Flade J. E., Čupka J., 1990: Chov a športové využitie koní. Bratislava: Príroda.
- Green L., 2002: Abeceda jezdeckví. Praha: Ikar.
- Hanzák J., Volf J., Dobroruka L. J. a Moucha J., 1965: Světem zvířat. III. díl Domáci zvířata. Praha: Albatros.
- Hartley E. E., 1992: Velká kniha o koních. Bratislava: Gemini spol. s.r.o.
- Hermannová H., Münchová D. a Nerandžič Z., 2014: Základy hipoterapie. Praha: Profi Press.
- Hourdebaigt J-P., 2007: Masáže koní, Praha: Anahita.
- Jankovská T., 2014: Genetická diverzita vybraných plemen koní. Bakalářská práce Zemědělské fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí práce: prof. Ing. Jindřich Čítek, CSc.
- Kerswell J., 1991: Koně, Praha: Svojtka a Vašut.
- Kholová H., 2007: Koně, Praha: Aventinum.
- KNOPFHART, A., Drezura od stupně Z do stupně T. Praha: Brázda 2003. ISBN 80-549-74-2
- Kráslová B., 2008: Kůň a jeho chov ve vztahu k přírodovědnému učivu na 1. stupni ZŠ. Diplomová práce. Katedra biologie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí práce: PhDr. Jan Petr, Ph.D.
- Levine M. A., 2005: The Domestic Horse: The Origins, Development, and Management of Its Behaviour: Cambridge University Press. Cambridge. 5-25, ISBN: 9780521891134
- Mahler Z., 1995: Člověk a kůň, České Budějovice: Dona.
- Nevěřilová R., 2009: Hipoterapie – léčba prostřednictvím koně. Bakalářská práce. Ústav pedagogických věd. Fakulta humanitních studií. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce: Mgr. Helena Řeháčková
- Nowak R. M., 1999: Walker's Mammals of the World . The Johns Hopkins University Press, Baltimore, USA and London, UK, 5. vydání, 2015 str., ISBN: 08101857899.
- Paalman A., 1998: Skokové ježdění. Praha: Brázda.

- Paklina N., Pozdnyakova M. K., 1989: Why the Przewlaski horses of Mongolia died out, Przewalski Horse, 24, 30-34.
- Roberts M., 2002: Průvodce nenásilným výcvikem koní, Praha: Ikar.
- Sambraus H., 2006: Atlas plemen hospodářských zvířat, Praha: Brázda.
- Štrupl J., Lerche F. a Zelenka J., 1983: Chov koní. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.
- Štrupl J., 1983: Chov koní. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.
- Thomasová H., 2010: Výcvik a chov koní, Praha: Knižní klub.
- Vogel C., 1995: Velká kniha péče o koně, Praha: CESTY.

8. Přílohy

Příloha 1 – Výsledná podoba posttestu

Dobrý den, jsem studentkou Pedagogické fakulty a chtěla bych Vás poprosit o vyplnění krátkého kvízu k mé bakalářské práci. Vždy je správná jen jedna odpověď'.

1) Kůň je?

- a) býložravec, lichokopytník
- b) býložravec, sudokopytník
- c) přežvýkavec, lichokopytník
- d) přežvýkavec, sudokopytník

2) Co je to kolika?

- a) náhlá bolest břicha
- b) zlozvyk koní
- c) zbarvení srsti

3) Jaké jsou základní chody koně?

- a) krok, klus, trysek
- b) krok, klus, cval, trysek
- c) krok, klus, cval

4) Jak často se čistí kopyta?

- a) jednou týdně
- b) každý den
- c) obden

5) Proč je důležité hřebelcování (čištění) koní?

- a) vliv na vzhled i zdraví
- b) vliv na vzhled
- c) vliv na zdraví

6) Čím hřebelcujeme (čistíme) koně?

- a) hřebenem
- b) hadrem
- c) hřebílkem (kartáčem)

7) Může kůň zůstat přes noc venku?

- a) ano, pokud se má kam schovat před nepřízní počasí a je zvyklý být venku
- b) ne, mohl by onemocnět
- c) ano, pokud je pod neustálým dohledem chovatele

8) Jak dlouho je klisna březí?

- a) 11 měsíců
- b) 9měsíců, stejně jako člověk
- c) 12 měsíců

9) Jak často kováme koně?

- a) každých 14 dní
- b) zhruba každých 6-8 týdnů
- c) jednou za půl roku

10) Jak často odčervujeme koně?

- a) každý měsíc
- b) jedenkrát ročně
- c) nejméně dvakrát do roka-jaro a podzim

11) Valach je?

- a) vykastrovaný kůň
- b) hřelec
- c) hřebě

12) Vraník je zbarvení?

- a) hnědé
- b) bílé
- a) černé

13) Jakou barvu mají bílí kladrubští koně po narození?

- a) bílou
- b) černou
- c) hnědou

14) Ve které disciplíně jde o soulad koně s jezdcem?

- a) drezura
- b) parkur
- c) dostihy

15) Co jsou to „pérka“?

- a) jezdecké rukavice
- b) jezdecké boty
- c) součást helmy

16) Povinná výbava jezdce:

- a) helma
- a) klobouk
- b) kšiltovka

17) Jak se nazývá místo, kde ustájujeme koně?

- a) box
- b) chlívek
- c) garáž

18) Jak se říká dostihovému jezdci?

- a) žokej
- b) řidič
- c) pilot

19) Co pije kůň?

- a) vodu
- b) pivo
- c) mléko

20) Jaké obilí se běžně používá jako krmivo pro koně?

- a) pšenice
- b) žito
- c) oves

21) Bavila Vás práce s koňmi?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne

22) Dozvěděli jste se něco nového?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne

23) Chtěli byste takovou výuku absolvovat častěji?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne

Řešení: 1a, 2a, 3c, 4b, 5a, 6c, 7a, 8a, 9b, 10c, 11a, 12c, 13b, 14a, 15b, 16a, 17a, 18a, 19a, 20c

Příloha 2 – Fotky z výukového programu (Veronika Kupcová, 2018)

Demonstrace hřebelcování

Demonstrace čištění předních kopyt

Ukázka čištění zadních kopyt – z důvodu bezpečnosti tuto aktivitu žáci neprováděli.

Příloha 3 – Vyplněný posttest během výukového programu

Dobrý den, jsem studentkou Pedagogické fakulty a chtěla bych Vás poprosit o vyplnění krátkého kvízu k mé bakalářské práci. Vždy je správná jen jedna odpověď.

Kůň je?

- a) býložravec, lichokopytník
- b) býložravec, sudokopytník
- c) přežvýkavec, lichokopytník
- d) přežvýkavec, sudokopytník

Co je to kolika?

- a) náhlá bolest břicha
- b) zlozvyk koní
- c) zbarvení srsti

Jaké jsou základní chody koně?

- a) krok, klus, trysk
- b) krok, klus, cval, trysk
- c) krok, klus, cval

Jak často se čistí kopyta?

- a) jednou týdně
- b) každý den
- c) obden

Proč je důležité hřebelcování (čištění) koní?

- a) vliv na vzhled i zdraví
- b) vliv na vzhled
- c) vliv na zdraví

Čím hřebelcujeme (čistíme) koně?

- a) hřebenem
- b) hadrem
- c) hřebílkem (kartáčem)

Může kůň zůstat přes noc venku?

- a) ano, pokud se má kam schovat před nepřízní počasí a je zvyklý být venku
- b) ne, mohl by onemocnět
- c) ano, pokud je pod neustálým dohledem chovatele

Jak dlouho je klisna březí?

- a) 11 měsíců
- b) 9 měsíců, stejně jako člověk
- c) 12 měsíců

Jak často kováme koně?

- a) každých 14 dní
- b) zhruba každých 6-8 týdnů
- c) jednou za půl roku

Jak často odčervujeme koně?

- a) každý měsíc
- b) jedenkrát ročně
- c) nejméně dvakrát do roka-jaro a podzim

Valach je?

- a) vykastrovaný kůň
- b) hřebec
- c) hříbě

Vraník je zbarvení?

- a) hnědé
- b) bílé
- c) černé

Jakou barvu mají bílí kladrubští koně po narození?

- a) bílou
- b) černou
- c) hnědou

Ve které disciplíně jde o soulad koně s jezdcem?

- a) drezura
- b) parkur
- c) dostihy

Co jsou to „pérka“?

- a) jezdecké rukavice
- b) jezdecké boty
- c) součást helmy

Povinná výbava jezdce:

- a) helma
- b) klobouk
- c) kšiltovka

Jak se nazývá místo, kde ustájujeme koně?

- a) box
- b) chlívek
- c) garáž

Jak se říká dostihovému jezdcí?

- a) žokej
- b) řidič
- c) pilot

Co pije kůň?

- a) vodu
- b) pivo
- c) mléko

Jaké obilí se běžně používá jako krmivo pro koně?

- a) pšenice
- b) žito
- c) oves

Bavila Vás práce s koňmi?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne

Dozvěděli jste se něco nového?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne

Chtěli byste takovou výuku absolvovat častěji?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) určitě ne